

УДК 53(09)

І. Грушицька

Одеський фізик Є. А. Кирилов як особистість та науковець

Анотація: Розглянуто життєвий та творчий шлях одеського фізика, професора, доктора фізико-математичних наук Є. А. Кирилова. Проаналізовано внесок вченого у розвиток теорії наукової фотографії.

Ключові слова: Є. А. Кирилов, наукова фотографія, дослідження.

Серед видатних особистостей в історії Одещини особливе місце займає відомий вчений у галузі наукової фотографії, професор, доктор фізико-математичних наук, перший директор Науково-дослідного інституту фізики Одеського університету Єлпідіфор Анемподистович Кирилов.

Єлпідіфор Анемподистович Кирилов народився 26 вересня 1883 р. в с. Шибка Тираспольського повіту Херсонської губернії в родині викладача фізики та математики. Закінчивши в 1902 р. класичну чоловічу гімназію в Бердянську з золотою медаллю, він вступив до Новоросійського університету на математичне відділення фізико-математичного факультету¹. Інтерес до фізико-математичних наук виявився в Є. А. Кирилова ще в гімназичні роки. На першому курсі університету він захоплюється роботою у фізичному практикумі, а з другого курсу йому надається можливість проводити систематичні спостереження в дослідницькій лабораторії².

У 1907 р. Є. А. Кирилов закінчив університет з дипломом першого ступеня й, завдяки неабияким здібностям до наукової роботи, був залишений при кафедрі фізики для підготовки до професорського звання. З цього часу його наукова й педагогічна діяльність назавжди пов'язана з Одеським університетом. Є. А. Кирилов більше п'ятдесяти п'яти років працював в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова й близько сорока років був беззмінним директором і науковим керівником Науково-дослідного інституту фізики ОДУ³.

У 1915–1916 рр. Є. А. Кирилов склав магістерські іспити та отримав звання магістра. Відразу ж його було обрано приват-доцентом кафедри фізики. Від 1921 р. він — професор та

завідувач кафедри експериментальної фізики фізико-математичного факультету Одеського державного університету. У 1926 р. Є. А. Кирилов очолив Науково-дослідний інститут фізики.

У 1934 р. за поданням Академії Наук СРСР та за особистим клопотанням академіків С. І. Вавілова, А. Ф. Іоффе, Л. І. Мандельштама Єлпідіфору Анемподистовичу було присуджено вчений ступінь доктора фізико-математичних наук без захисту дисертації (*honoris causa*)⁴.

Любов до проблем фотографії пробудив у молодому вченому професор М. П. Кастерін, який у 1906–1920 рр. очолював кафедру фізики Новоросійського університету. М. П. Кастерін займався оптикою, досліджував ліпманівську кольорову фотографію та дисперсію світла. Це стало основою ряду досліджень Є. А. Кирилова та його учнів з теорії прихованого фотографічного зображення⁵. За спогадами Є. А. Кирилова професор М. П. Кастерін поєднував у собі якості тонкого експериментатора й глибокого теоретика. Результати своїх теоретичних спостережень він завжди намагався перевірити на своїх експериментах⁶. Професор Є. А. Кирилов також виявив себе досвідченим експериментатором. Винайдені ним прилади, прості за своєю конструкцією й точні в роботі, завжди викликали подив не тільки у молодих вчених, а й у вкритих сивиною академіків. Його лабораторії завжди були заповнені молоддю, яку Є. А. Кирилов дбайливо виховував, передаючи їй свої знання й експериментальні навички. За свою багаторічну наукову діяльність Єлпідіфор Анемподистович виховав велику групу вчених-фізиків⁷.

Досліджуючи фотоелектричні властивості галогенідів срібла, які є світлочутливою твер-

дою фазою фотографічних емульсій, Є. А. Кирилов установив подібність спектрального розподілу фотоелектричних і фотохімічних явищ у галогенідах срібла, вивчив електропровідність фотографічного шару й показав, що вона зростає під дією світла при експозиціях, що викликають пряме почорніння шару; вивчив спектральний розподіл внутрішнього фотоэффекту в AgI, AgBr, AgCl і встановив наявність двох максимумів фотопровідності, довгохвильовий з яких обумовлений дією світла на шари; відкрив явище негативної фотопровідності в галогенідах срібла; відкрив фотовольтаїчний ефект у галогенідах срібла.

За відкриття та дослідження тонкої структури спектра поглинання фото-хімічно пофарбованого галоїдного срібла, професору Є. А. Кирилову 1951 року була присуджена Державна премія СРСР.

Єлпідіфор Анемподистович вчив молодих спеціалістів «терпеливо й вперто трудитись, не зупиняючись перед труднощами й невдачами, бо в науці й в житті нема легких шляхів і готових рішень. Потрібна віра в науку, в свої сили, бажання віддати всього себе любимій справі»⁸. Ці слова видатного одесита є духовним заповітом сьогоднішнім та майбутнім поколінням молодих вчених.

1. Професори Одеського (Новоросійського) університету: біографічний словник: в 4 т. / [відп. ред. В. А. Сминтина; заступ. відп. ред.: М. О. Подрезова; упоряд.: В. П. Пружина, В. В. Самодурова]. — Одеса, 2005. — Т. 3. — С. 48.
2. Лебедев С. І Передовий вчений (До 70-річчя з дня народження лауреата Сталінської премії професора Є. А. Кирилова) // За наукові кадри. — 1953. — 14 жовтня. — С. 2.
3. Крапивко Л. Н. Єлпидифор Анемподистович Кирилов 1883—1964 (Биобиблиография). — Одесса, 1975. — С. 10.
4. Броун Ж. Л. Судьбы учёных. Воспоминания об Иоффе [Электронный ресурс] / Жозеф Львович Броун. Режим доступа: <http://uchz1.ru/zh-l-broun>.
5. Вчені вузів Одеси / упор. І. Е. Рікун. — Одеса, 2003. Вип. І. — Ч. 4 — С. 24.
6. Містечкін. Цікава бесіда про М. П. Кастеріна // За наукові кадри. — 1955. — 11 січня.
7. Федосєєв В. Засновник радянської школи наукової фотографії // Радянська Україна. — 1952. — 25 березня.
8. Кирилов Є. А. Бути достойним свого народу / Єлпідіфор Анемподистович Кирилов // За наукові кадри. — 1953. — 1 липня.

Thank you for evaluating AnyBizSoft PDF Splitter.

A watermark is added at the end of each output PDF file.

To remove the watermark, you need to purchase the software from

<http://www.anypdftools.com/buy/buy-pdf-splitter.html>